

Een robuuste bodem onder de Sustainable Development Goals

De bodem, je partner!

Het Bodem Breed Symposium stond op 16 mei 2019 in Concertgebouw De Vereniging te Nijmegen in het teken van de Sustainable Development Goals. Vrijwel alle landen hebben zich aan deze doelen voor 2030 gecommitteerd. Om dat te realiseren is een goed functionerend natuurlijk (bodem- en water) systeem hard nodig. In deze constatering ligt de opdracht aan de bodemwerelden: zet uw kennis in om, met elkaar, een systemisch verhaal te vertellen. Nederland met al haar opgaven in het fysieke domein moet dit weten en daaraan werken! In dit artikel een impressie van wat hierover tijdens Bodem Breed 2019 is gezegd.

Door: Marco Vergeer, Margot de Cleen en Co Molenaar

Over de auteurs:

Marco Vergeer, Margot de Cleen en Co Molenaar zijn allen verbonden aan Initiatief Bewust Bodemgebruik

De Verenigde Naties hebben in 2015 een agenda voor duurzame ontwikkeling uitgebracht: Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Deze agenda bevat zeven-

tien Sustainable Development Goals (SDGs) ofwel duurzaamheidsdoelen. Vrijwel alle lidstaten hebben afgesproken deze doelen te halen, met het jaar 2030 als deadline. De doelen lijken op de opgaven die we in Nederland ook kennen. Er is echter één belangrijk verschil met de nationale agenda: wereldwijd zijn er ook afspraken gemaakt over het herstel van ecosystemen, land en bodem (SDG 15). Dat is nodig ook, want twee-derde van de SDGs heeft een directe of indirecte relatie met het natuurlijke systeem.

Het natuurlijk systeem legt letterlijk een basis onder maatschappelijke opgaven zoals duurzame voedselvoorziening, energieproductie, schoon drinkwater, klimaatadaptatie, grondstoffenbeheer en biodiversiteit. De druk op het natuurlijke systeem in Nederland is groot en de problemen idem dito. Denk aan bodemverontreiniging, bodemdaling, verzuring, verzilting, verdroging en afname van de bodemvruchtbaarheid, allemaal vormen van bodemdegradatie. Dat komt mede doordat bij gebiedsontwikkeling en bij keuzes in het landgebruik, de economische en sociale ambities veelal de boventoon voeren. Bodemdiensten liggen te graai en dat gaat steeds meer wringen.

HET BODEM BREED SYMPOSIUM

De 31e editie van het Bodem Breed Symposium ging over een “robuuste bodem onder de SDGs” én over de noodzaak van een verbindende visie op het Nederlandse bodemsysteem. Als je alle ruimteclaims van de verschillende maatschappelijke opgaven optelt, dan lijkt er niet genoeg bodem onder Nederland te liggen en zal de druk op het natuurlijk systeem alleen maar toenemen. Uit het panelgesprek, dat Bodem Breed afsloot, bleek dit een ongemakkelijke constatering. Wat is dan de oplossing? Meervoudig landgebruik? Of moeten we duidelijk kiezen tussen concurrerende ruimteclaims? Hebben de mensen, die zoveel weten van het natuurlijk systeem, het ei van Columbus? Of kunnen ze bijdragen aan een slim samsenspel tussen verschillende overheden en maatschappelijke partners om te komen tot duurzaam en efficiënt land- en bodemgebruik? Wat je iedere regio in Nederland zou toewensen is een langetermijnvisie die morgen begint met de eerste stappen op weg naar een houdbaar gebruik en beheer van het natuurlijk systeem.

Nijmegen was in 2018 European Green Capital en op 5 december 2018 vond in De Vereenging de viering van Wereldbodemdag plaats, onder leiding van bodemambassadeur Felix Rottenberg. Op 16 mei was het op Bodem Breed, in hetzelfde gebouw, tijd

voor de uitwerking. Met 500 deelnemers werd in 23 sessies, een bekend onderdeel van Bodem Breed, gesproken over onderwerpen die ons vakgebied aangaan, zoals: Omgevingswet, bodemdegradatie, vitale bodems in de stad en het landelijke gebied, strategische grondwatervoorraden, klimaatadaptatie, nieuwe bodemsanerings technieken en nog veel meer. Toch was er een verschil met de 30 voorgaande edities van Bodem Breed: ditmaal was bij iedere sessie een ‘SDG-watcher’ aanwezig. Dat is iemand die lette op boeiende casussen, handelingsperspectief en vooral op de samenhang met en via de SDGs. Deze input wordt gebruikt voor een vernieuwend bodemverhaal, dat op 1 oktober 2019 verschijnt op de website van het Initiatief Bewust Bodemgebruik (<https://www.bewustbodemgebruik.nl>).

BOODSCHAP: MENSELIJKE, ECONOMISCHE EN ECOLOGISCHE SAMENHANG

De boodschap van Bodem Breed 2019 lag besloten in het betoog van keynote-sprekerster Saskia Keesstra (Wageningen University & Research). Natuurlijk! Land- en bodemdegradatie moet stop-

pen en omgezet worden naar het herstel van ecosystemen. Daar heeft iedereen profijt van, het is zowel een gemeenschappelijk als een individueel belang. En niet alleen omdat het een SDG-doel op zich is (SDG 15), onderdeel is van het Parijse klimaatakkoord (COP21) of is genoemd in het internationale Biodiversiteitsverdrag (doel 15). Het is een randvoorwaarde voor het behalen van zowel de opgaven op regionale en nationale agenda's als voor de andere SDGs. Een randvoorwaarde voor welvaart en welzijn voor iedereen.

Keesstra betoogde dat SDG 15 daarmee eigenlijk een bijzondere SDG is en veel gemeen heeft met SDG 17 (samenwerking). Beide verbinden de overige SDGs, de ene ecologisch en de andere sociaal. In die opmerking zit de kernboodschap van Keesstra: beschouw de zeventien doelen niet op zich, maar als een samenhangende set aan doelen, waarbij het gaat om menselijke, economische en ecologische systemen. Keesstra benadrukte dat de pijl die naar boven en beneden loopt (zie figuur) de samenhang en beïnvloeding symboliseert. Daar zoeken we naar balans, op meerdere schaalniveaus.

Mondiale afspraken over herstel van gedegradeerd land, bodem en ecosystemen

SDG 15: Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen, beheer bossen duurzaam, bestrijd woestijnvorming en landdegradatie en draai het terug en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe.

Target 15.3 Tegen 2030 de woestijnvorming tegengaan, aangetast land en gedegradeerde bodem herstellen, ook land dat wordt aangetast door woestijnvorming, droogte en overstromingen, en streven naar een wereld die qua landdegradatie neutraal is.

Het 4 promille initiatief uit het Klimaatakkoord Parijs. Een onderdeel van het Klimaatakkoord is dat ondertekenaars zich inspinnen om koolstof

vast te leggen in de bodem. Ze willen het koolstofgehalte van de bodem jaarlijks met 4 promille laten stijgen. Je legt koolstof vast in de bodem wat goed is voor het klimaat, én je verbetert de vruchtbaarheid van de bodem. Koolstof is namelijk ook onmisbaar voor elk organisme op onze planeet.

Biodiversiteitsverdrag (2010-2020, target 15). In 2020 zijn de veerkracht van het ecosysteem en de bijdrage van biodiversiteit aan de koolstofvoorraad verbeterd door middel van instandhouding en herstel. Waaronder het herstel van tenminste 15 procent van de aangetaste ecosystemen, waardoor wordt bijgedragen aan mitigatie en aanpassing aan de klimaatverandering en aan de bestrijding van woestijnvorming.

PANELGESPREK

Het Bodem Breed Symposium sloot af met een panelgesprek. Wethouder Harriët Tiemens (Nijmegen) opent het gesprek met een bekentenis. Als European Green Capital heeft Nijmegen pas aan het einde van het jaar (op 5 december, Wereldbodemdag) aandacht besteed aan de bodem als verbindende factor. Onderwerpen aan gezondheid, vergroening, actie Steenbreek, waterberging, een groene zone rondom de compacte stad, spreken burgers immers veel meer aan. Dat is wat de wethouder ook wil meegeven: relateer bodem nauw aan aansprekende thema's zoals gezondheid en groen.

Een andere deelnemer aan het panelgesprek is Hugo von Meijenfeldt, nationaal coördinator SDGs bij het ministerie van Buitenlandse Zaken. Hij benadrukt enerzijds het belang van bewustwording en anderzijds het krappe tijdpad voor het bereiken van mondiale doelen. Volgens Von Meijenfeldt mag er wel een tandje bij, want nog steeds doen we het als Nederland niet goed op internationale duurzaamheidslijstjes. Wat hem betreft is de bodem essentieel en is het een kwestie van 'je kunt het pas zien als je het doorhebt'. Von Meijenfeldt roept de 'bodemannen'

op om goed inhoudelijk en verdiepend werk te blijven doen, de urgentie aan te geven en tegelijkertijd een eenvoudig bodemverhaal (communicatiestrategie) te hanteren, zowel naar de politiek als naar de samenleving. Laat iedereen weten dat de bodem gaat over vrijwel de volle breedte van opgaven en SDGs. Lilian van den Aarsen, directeur Kennis, Innovatie en Strategie bij het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, geeft in het panelgesprek aan dat wetenschappelijke kennis uiteraard van onschatbare waarde is. Je moet tenslotte weten waar het over gaat. In de huidige tijd zijn betwiste kennis, bezorgdheid én emoties echter niet te onderschatten factoren. Als voorbeeld noemt ze de discussie over kunstgrasvelden, dat een illustratie is van de nieuwe werkelijkheid van ‘gelijk krijgen doe je samen’. Van den Aarsen erkent dat we te weinig Nederland hebben voor onze opgaven en dat we een gesprek moeten openen over het stapelen van functies. Daarnaast wijst ze erop dat de bodem ook een systeem is en een waarde op zich heeft. Dat laatste mag zeker niet ontbreken in een vernieuwend bodemverhaal.

Jan Willem Erisman, directeur van het Louis Bolkinstituut, bodemambassadeur en hoogleraar Integrale stikstofstudies aan de Vrije Universiteit Amsterdam, wijst op het belang van landbouwbodems. Nog altijd is 70 procent van het Nederlands landoppervlak landbouwbodem en op 20 procent daarvan telen we de ‘verkeerde’ gewassen. Deze gewassen krijgen de voorkeur vanuit markttechnische motieven en vervolgens proberen we met ‘middelen’ de bodem daarop weer te corrigeren. Als voorbeeld noemde Erisman de bodem van Flevoland: de bovenste laag is uitgeput, waardoor boeren (moeten) besluiten een diepe grondbewerking uit te voeren, om maar weer wat jaren vooruit te kunnen. Hij benadrukte het belang van gezamenlijke data-informatie (wat is de conditie van de bodem, hoe productief is de bodem) en true pricing. We moeten de relaties weer laten zien van wat mensen belangrijk vinden, zoals: geld, smartphone, ge-

zondheid. Deze zaken hebben allemaal een samenhangend bodemverhaal in zich. De in de zaal aanwezige Hans de Kroon, hoogleraar aan de Radboud Universiteit, beaamt dit verhaal: kijken naar de natuur en biodiversiteit is belangrijk, de zombiebodems waarover hij publiceert moeten worden hersteld. Vanuit de zaal geeft Barones Kien van Hövell tot Westerfliër aan dat er een prins of prinses nodig is om de bodem wakker te kussen. Gespreksleider Pieter van Ree denkt dat dit zomaar minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit Carola Schouten kan zijn, die in haar landbouwvisie kringlooptlandbouw lanceert en de bodem als basis kiest voor de landbouw. Of een Bodemcommissaris, naar het voorbeeld van voormalig Deltacommissaris Wim Kuijken, die zich niet als autoriteit opstelt, maar als verbinder en dienaar. Diens opvolger Peter Glas, voormalig bodemambassadeur van het Initiatief Bewust Bodemgebruik, gaat waarschijnlijk dezelfde strategie hanteren.

Met het panelgesprek kwamen de eerste ingrediënten van een vernieuwend bodemverhaal bovendien: zoek aansluiting bij publiek geaccepteerde thema's (zoals groen en gezondheid), breng urgentie en noodzaak van samenhang en systemisch denken in kaart, benut de SDGs als aansprekend kader om een gezond natuurlijk systeem over het voetlicht te brengen, ontwikkel een aansprekend verhaal (simpel, concreet en geloofwaardig), signaleer een bodemkus van een icoon, ben je bewust van ‘gelijk krijgen doe je samen’ én emotie. En misschien ook nog een worm op Instagram. Maar de belangrijkste conclusie: het is mensenwerk en de bodem is je partner.

De pijl van boven naar beneden en weer terug gaat ook over het feit dat mondiale doelen vooral haalbaar zijn door lokale en regionale initiatieven. Tijdens het Bodem Breed Symposium waren 500 deelnemers aanwezig. Van hen hebben 60 zich laten verleiden tot een persoonlijke boodschap waarmee zij, samen met hun favoriete SDG, op de foto zijn gegaan. De bovenstaande foto's laten het zien!